

Sönməz ABBASLI

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

E-mail: sonmezabbasli@gmail.com

<https://doi.org/10.59849/2309-7949.2025.3.80>

QARABAĞIN QADIN AŞIQLARI VƏ APARILAN TƏDQIQATLAR BARƏDƏ BİR NEÇƏ SÖZ

Açar sözlər: ənənə, aşıq, Qarabağ, Aşiq Pəri, Aşiq Bəsti, şeir, mühit

РЕЗЮМЕ

НЕСКОЛЬКО СЛОВ О ЖЕНЩИНАХ-АШУГАХ КАРАБАХА И ПРОВЕДЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Безусловно, одной из сред, занявших определенное место в исторической картине азербайджанского ашугского искусства, является карабахская ашугская среда. Ашугская традиция является устной литературной традицией, имеющей уникальное место в карабахской культуре. Хотя носителями этой традиции являются, в основном, мужчины, женщины-ашуги также сыграли важную роль в развитии ашугского искусства этой среды. Следует также отметить, что Карабахский регион является одним из важных центров как с точки зрения музыки, так и поэзии. В статье изучается история исследования карабахских женщин-ашугов, а также освещаются такие вопросы, как место женщин в ашугской традиции этой среды, их язык и чувства в поэзии, а также отражение исторической картины Карабаха в стихах. Особое место уделяется творчеству таких известных мастеров саза и слова этой среды, как Ашуг Пари, Ашуг Басты, Нубар Мадатли.

Ключевые слова: традиция, ашуг, Карабах, Ашуг Пари, Ашуг Басты, поэзия, среда

SUMMARY

A FEW WORDS ABOUT THE FEMALE ASHUGS OF KARABAKH AND THE RESEARCH CONDUCTED

One of the environments that has taken a certain place in the historical map of Azerbaijani ashug art is undoubtedly the Karabakh ashug environment. The ashug tradition is an oral literary tradition that has a unique place in Karabakh culture. Although the bearers of this tradition are mainly men, female ashugs have also played an important role in the development of the ashug art of the environment. It is also appropriate to mention that the Karabakh region is one of the important centers in terms of both music and poetry. The article studies the history of the study of Karabakh female ashugs and at the same time sheds light on issues such as the place of women in the ashug tradition of the environment, women's language and feelings in poems and the reflection of the historical map of Karabakh in poems. The creativity of the saz and word masters known as Ashug Pari, Ashug Basti, Nubar Madatli of the environment is kept in mind.

Keywords: tradition, ashug, Karabakh, Ashug Pari, Ashug Basti, poetry, environment

Giriş. Köklü sözlü ədəbiyyat ənənəsi olan aşıq sənəti toplumun duyğu və düşüncələrini saz və sözün vasitəsi ilə dilə gətirən aşıqların sayəsində nəsil-dən-nəslə ötürülmüşdür. Tarixi taleyi baxımından Naxçıvan və Dərbənd aşıq mühitlərinə bənzərliyi söylənilən Qarabağ aşıq mühiti Qurbani, Lələ, Valeh kimi nüfuzlu saz-

söz ustaları ilə öyünə bilər. Regionun Beyləqan ərazisində “Aşıqlı” adlı kəndin mövcudluğu aşıqlığın burada toponim səviyyəsinə yüksəldiyinə bariz nümunədir.

Təsadüfi deyil ki, bu gün Qurbaninin doğulduğu Diri kəndində onun “Haqq aşığının qəbri” adıyla məşhur məzarı müqəddəsləşdirilmiş və ziyarətgaha çevrilmişdir. Aşıq sənətinin yorulmaz tədqiqatçılarından olan prof. Q.Namazov sazdan, sözdən, ustalardan bəhs edərkən Qarabağ aşıq mühitinin yetirmələrini yaddan çıxartmır: “Aşıq deyəndə söz yada düşür: Qurbaninin boynu bükük “Bə-növşə”si, Abbasın gəraylıları, Xəstə Qasımın, Valehin indi də açılmamış bağlamaları, Alının, Şəmkirli Hüseynin, Ələsgərin nəsihətləri, ustadnamələri gəlir yada...” – deyir [Namazov, 1980: 29].

Ümumiyyətlə, XVI əsrdə Qurbaninin timsalında aşıq sənətinin yeni mərhələsinin başladığı, ozanı aşığın, qopuzu sazın əvəz etdiyi, təcnis nümunələrinin bizə gəlib çatdığı məlum olur.

Uzun illər boyu bu sənət əsasən kişi aşıqların adı ilə anılsa da, qadın aşıqlar da bu ənənənin inkişafında və gələcək nəslə ötürülməsində önəmli rol oynamışlar. Onlar yaşadıkları dövrün ictimai quruluşunu, qadınların üzləşdiyi çətinlikləri, sevgini, həsrəti, vətənpərvərliyi yazmış olduqları əsərlərlə dilə gətirmişlər.

XIX əsr Qarabağ aşıq mühitinin görkəmli nümayəndələrindən biri gənc yaşlarından aşıq şeirinə bağlanmış Aşıq Pəridir. Firudin bəy Köçərli onun Cəbrayıl uyezdində doğulduğunu, sonralar isə Şuşaya köçdüyünü qeyd edir. Aşıq Pəri el arasında böyük nüfuz qazanmış, hörmət sahibi olmuşdur.

Aşıq Pərinin sevgi şeirlərində eşq və məhəbbət, saf və kövrək sevgi, həsrət və kədər motivləri aparıcı mövqedədir. Sadə dil və dərin duyğularla yoğurulmuş şeirləri yalnız bir nəfərə deyil, bütün insanlığa və həyatadır. Bu şeirlərdəki eşq keçici bir hiss deyil, o, insanı mükəmməlləşdirir, səbri öyrədir və s.

Sevgisi yolunda dərd çəkən Aşıq Pəri öz hisslərini qoşmalarının birində özünəməxsus dil və həssaslıqla ifadə edir:

Eşqinin əlindən gedərəm bada,
Dərdim olur gündən-günə ziyada,
Şiveyi-rəftarın düşəndə yada
Bağrımın başında millər oynaşır

[XIX əsr Azərbaycan şeiri antologiyası, 2005:140].

Aşıq Pəri “Ağlaram” qoşmasında da:

Nagahından düşdüm belə dərdə mən,
Necə çəkim eşq üzünə pərdə mən,
Gözü yaşlı gəldim Tağavurda mən,
Pərişan olubdu tellər, ağlaram

[Azərbaycan aşıq şeirindən seçmələr, 2005:275]- deyib fəryad edir.

XIX əsrdə yaşamış bir şair olaraq yaşadığı dövrün iqtisadi çətinlikləri, sıxıntılar və ədalətsizliklər Aşıq Pərinin diqqət çəkdiyi məsələlər arasındadır. O, yoxsulluq, cəhalət və sosial bərabərsizliklə xarakterizə edilən bir dövrün ağrı-

acısını, dönmədən şikayəti şeirlərində ələ alır. Aşıq Pərinin əlimizə gəlib çatan bu gəraylısında zəmanədən şikayət açıq-aydın hiss olunur:

Zalım Şəcər dad əlindən,
Sən ha nahaq qan eylədin.
Zülm ilə könlüm şəhrini,
Gör necə viran eylədin.

Saymadın sultanı, xanı,
Eyləyibsən nahaq qanı,
Badam kimi növcəvanı
Yer ilə yeksan eylədin

[XIX əsr Azərbaycan şeiri antologiyası, 2005:142].

Göründüyü kimi, Aşıq Pəri yaşadığı dövrün problemlərini qorxmadan dilə gətirmiş və şeirlərində bunu xalq düşüncəsinə yönəldən bir üsulla verməyi bacarmışdır.

Əliabbas Müznibin “Aşıq Pəri və müasirləri” (XIX əsrin birinci yarısı) (1928) kitabı Qarabağın ilk qadın aşıq-şairi Aşıq Pərinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuşdur. Kitabın əvvəlində “Bir neçə söz” başlıqlı yazıda Aşıq Pərinin Vaqif zamanında yaşadığı və XIX əsrin birinci yarısında Qarabağ şairləri arasında ən tanınmış bir sima olduğu qeyd edilir [R.Xəlilovun şəxsi arxivindən].

Kitabda Əliabbas Müznib “Riyazül-aşiqin”də Aşıq Pəriyə əhəmiyyət verildiyini və dəyərli şairə haqqında bir qədər məlumatın yer aldığını qeyd edərək yazır ki, “arvad adını zikr etmək böyük qəbahət sanıldığı bir zamanda arvadın, ələlxüsus kişilərlə münasibət və müsairədə olan kəndli bir şairin tərcümeyi-halını yazmaq zaman və mühit etibarını ilə çox çətinlikdir” [R.Xəlilovun şəxsi arxivindən]. Ə.Müznib Aşıq Pərinin yalnız Qarabağda şeirləşdiyi şairlərin məclislərində olduğu adamların arasında deyil, şöhrətinin bütün Azərbaycana yayıldığını vurğulayaraq yazır: “Hətta saz aşıqları şeirlərinin və bağlamalarının çoxunu pişrov olaraq toyxanalarda və sair yığıncaqlarda oxurlardı” [R.Xəlilovun şəxsi arxivindən].

Sözgedən kitabda Aşıq Pərinin Mirzəcəmlə şeirləşməsi, deyişməsi, eləcə də onun müasirləri Cəfərqulu ağa Nəva, Məhəmməd bəy Aşıq, Mirzə Həsən Mirzə ilə deyişmələri, onlar haqqında məlumatlar və şeirlər yer almışdır.

Görkəmli folklorşünaslarımızdan olan Hənəfi Zeynallı da Aşıq Pəri irsinə biganə qalmamış və 1928-ci ildə “Aşıq Pəri və müasirləri” adlı məqalə yazmışdır. R.Tağıyev yazır ki, “H.Zeynallının tədqiqində azad sevginin tərənnümü, nikbin ruh, sadə üslub və başqa bu kimi xüsusiyyətlər Aşıq Pərinin yaradıcılığının əsas məziyyətləri kimi nəzərdən keçirilir. Müəllif onun şeirlərindəki xalq ruhunu və zəif şəkildə olsa da, müasirlik hissini nəzərə çarpdırırdı. H.Zeynallı Aşıq Pəri və onun müasirləri haqqında lazım olan məlumatın dağınıq, qarmaqarışıq mənbələrdən – bir sıra tarixi, ədəbi, bioqrafik məxəzlərdən yığıldığını qeyd edir və bu

məlumatların köməyi ilə Aşıq Pərinin şəxsiyyəti, həyat və yaradıcılığı barədə ilk dəfə elmi şəkildə izahat verməyə çalışır [Tağıyev, 1983: 12].

H.Zeynallı “Aşıq Pəri haqqında bir neçə söz” başlıqlı məqaləsində o dövrün şairləri arasındakı deyişmənin özünün və şairlərin çox zaman “Aşıq” təxəllüsü qəbul etmələri və ağız ədəbiyyatının təsiri altında qaldıqlarına dəlalət etdiyini, Aşıq Pəri dövrünə əhəmiyyət verməyi vurğulayaraq geniş kütlənin bədii həyəcanlarını oxşayan ağız ədəbiyyatı ilə klassik ədəbiyyatın böyük dönümünün bu şairlər ətrafında bağlandığını qeyd edir [Zeynallı, 1983: 261].

Firudin bəy Köçərli də Aşıq Pəri irsinə biganə qalmayan tədqiqatçılardandır. O, Əsəd bəy Vəzirov, Mirzə Həsən, “Aşıq” təxəllüsü ilə tanınan Məhəmməd bəyin Aşıq Pəriyə yazdıqları şeirləri toplayıb “Azərbaycan ədəbiyyatı” əsərinə daxil edir. F.Köçərli sözügedən əsərində Aşıq Pərinin şeirlərinin köçürülməsində baş verən yanlışlıqlara da aydınlıq gətirir. [F.Köçərli, 2005: 311].

Xalq yazıçısı Əzizə Cəfərzadə də Qarabağ folklorunun tədqiqi istiqamətində əhəmiyyətli işlər görmüşdür. Onun Aşıq Pəri irsi ilə bağlı yazdığı “Üç şairənin deyişməsi” məqaləsi ötən əsrin 60-cı illərində “Azərbaycan” jurnalında, “Aşıq Pəri Natəvana qonaq gəlib” məqaləsi isə 1985-ci ildə “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetində işıq üzü görmüşdür.

Ötən əsrin 70-ci illərində işıq üzü görən “Azərbaycanın aşiq və şair qadınları” kitabında Azərbaycanın Qarabağ bölgəsindən çıxmış zərif nəslin nümayəndələri də yer almışdır. Sözügedən kitabda onların həyat və yaradıcılığına dair məlumatlar, eləcə də şeirləri verilmişdir. Kitabda Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın qızı Ağabəyim ağanın məşhur -

Mən aşığam qara bağ,
Qara salxım, qara bağ,
Tehran cənnətə dönsə,
Yaddan çıxmaz Qarabağ

[Azərbaycanın aşiq və şair qadınları, 1974: 21]

bayatısı verilərək qeyd olunur ki, “Azərbaycanca bir bayatısı, bir qəzəldən mətə beyti qalmışsa da, farsca şeirlərindəki rəvanlıq, yüksək bədii keyfiyyət ondan qabiliyyətli bir şairə kimi bəhs etməyə imkan verir [Azərbaycanın aşiq və şair qadınları, 1974: 20].

Sözügedən kitabda XIX əsr aşiq şeirinin görkəmi nümayəndələrindən biri hesab edilən Aşıq Pəri irsinə də müraciət edilmişdir. Əsərdə onun əsasən aşiq şeiri səpkisində lirik şeirlər yazdığı qeyd olunur: “Aşıq Pərinin şeirlərində bir tərəfdən saf məhəbbət, ana təbiət, dostluq, ədalət və s. tərənnüm olunursa, digər tərəfdən, dünyanın vəfasızlığından, ölümün amansızlığından, hakimlərin zülmündən şikayət edilir” [Azərbaycanın aşiq və şair qadınları, 1974: 37-38]. Topluda Aşıq Pərinin müasirlərinə yazmış olduğu cavab-deyişmələri də yer almışdır.

Kitabda Şuşadan olan şairə Fatma xanım Kəminə haqda məlumat verilərək onun Xəstə Qasımə nəzirə olaraq yazdığı qoşması da yer almışdır.

Ay ağalar, bir tərənəm uçubdur,
Sağ əlimdən, sol əlimə alınca.
Onu tutan xeyrin bəhrin görməsin,
Mən fəqirin naləsi var dalınca

[Azərbaycanın aşığı və şair qadınları, 1974: 78].

Keçən yüzilliyin 90-cı illərində mətbuat orqanlarında da Qarabağ folkloru ilə bağlı materiallar dərc edilirdi. Xalq yazıçısı Ə.Cəfərzadənin Qarabağ aşığı mühitinin ünlü nümayəndələrindən olan Aşığı Pəri ilə bağlı “Aşığı Pərinin yeni tapılmış şeirləri” məqaləsi “Ədəbiyyat” qəzetində işıq üzü görmüşdür.

Folklorumuzun mühacirət qolunun araşdırmaçısı Almaz Həsənqızı tədqiqatlarında Əhməd Cəfəroğlunun “Azərbaycan ədəbiyyatı” əsərində Aşığı Pəridən qısaca da olsa, bəhs etdiyini qeyd edir [Həsənqızı, 2011: 102].

Araşdırmaçı-yazar Əlisahib Əroğul 2014-cü ildə nəşr etdirdiyi “Aşığı Pəri: həyatı, mühiti və sənəti” adlı tədqiqatında şairin həyat və yaradıcılıq yoluna ekskurs edir. Kitabda Aşığı Pərinin gəraylı, qoşma və deyişmələri yer alır. Müəllif şairə yazılmış şeirləri də kitabına daxil edir.

“Aşığı Pəri irsinə məhəbbətlə” kitabı çağdaş nəşrlərdən biridir. Aşığı Pərinin 205 illiyi münasibəti ilə hazırlanmış metodiki vəsait Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanasının birgə dəstəyi ilə işıq üzü görmüşdür. İki hissədən ibarət kitabda aşığın həyat və yaradıcılığından, eləcə də onunla bağlı yubiley tədbirlərinin keçirilməsindən danışılır.

Ağdabanlı Qurbanın müasiri olan Kəlbəcər torpağının yetişdirdiyi Aşığı Bəsti sazı və sözü ilə bəylərə meydan oxuyan XIX əsr aşığı poeziyasının nümayəndələrindəndir. Təxminən 19-20 yaşlarında Əyyub adlı bir çobana aşığı olmuş Aşığı Bəstinin sevgisi nakam qalmışdır. Yanşaq bəy tərəfindən qəddarcasına öldürülməsinə Əyyubun qətlinə çox gülünə görünən səbəb onun hazır cavablığı idi.

Başım üstəndən bulud keçdi,
Göz yaşı çəməyə düşdü,
Xəbər aldı Xançobanı,
Şivən qurmaq mənə düşdü [Aşığı Bəsti. Lalə, 1969:5]

– deyən Aşığı Bəstinin bu yanıqlı misraları məşhur “Apardı sellər Saranı” xalq mahnısı ilə üzvü sintez təşkil edir və onun davamı kimi səslənir.

El arasında “Kor Bəsti” kimi məşhurlaşmasının əsas səbəbi də onun nakam eşqi uğrunda tökdüyü göz yaşları olmuşdur. Folklorşünas alim S.Paşayev onun yanıqlı naləsinə, sazın incə tellərindən axıb gələn hüznü nəğmələrinə diqqət çəkərək yazırdı ki, “Bəsti hazır cavablığı və məlahətli səsi ilə məclislərdə üstünlük qazanar, həmişə hüznü, kədərli oxuyarmış. El arasında hələ də deyirlər: “Bəsti oxuyanda daş da ağlayardı” [Aşığı Bəsti. Lalə, 1969: 6].

Yarın qanlı köynəyitək
Qızarı yol üstə lalə!

Xançobanı gətir dilə,
Bir şirin can istə, lalə!

Dərdim dönüb hekayətə,
Canımı dözər bu zillətə?
Yar məzarın ziyarətə
Gəlib dəstə-dəstə lalə!

Hara getsəm, gələrəm mən,
Ahu kimi mələrəm mən,
Bəsti deyər, ölərəm mən
Bu dağlardan getsə lalə [Aşiq Bəsti. Lalə, 1969: 20]

– deyən Aşiq Bəsti yeganə təsəllisini təbiətin ağuşunda, dağda, dərədə, lalədə tapır. Aşiq Bəstinin lirikasından dövrün eybəcərliklərinə, bəylərə qarşı saz-sözlə savaşa çıxdığı da məlum olur.

A bəy, nə gəzirsən hallı-havalı,
Süleyman mülkünün yiyəsi kimi?
Nədəndir yaxşının başın kəsməyə
Hazırsan xəncərin tiyəsi kimi?! [Aşiq Bəsti. Lalə, 1969:38]

– deyən Aşiq Bəsti “A bəy” adlı bu məşhur qoşması ilə açıq-aydın sinfi etirazını ifadə edir.

Beləliklə, şikayət, giley-güzar motivli qoşmalarında Aşiq Bəsti saz-sözü ilə silahlanır və üsyan edir.

Aşiq Bəsti yaradıcılığında gəraylıların da ən gözəl nümunələrinə rast gəlmək mümkündür. Təbiət ağuşunda yetişən Azərbaycan qızlarının gözəlliyini vəsf edən “Ayrımanın gözəlləri” gəraylısında müəllif yazır:

Yaylaq yolları yoxuşlu,
Əlləri dərmə naxışlı,
Hamısı maral baxışlı,
Bu ayrımanın gözəlləri [Aşiq Bəsti. Lalə, 1969: 12].

Maraqlı faktdır ki, Aşiq Bəsti gəraylının ən qədim formasına da müraciət etmişdir. “İnanmır” adlı gəraylısı da həmin şeir formasındadır.

Bir qəmli bülbüləm,
Kollar inanmır.
Məcnunsuz Leyliyəm,
Çöllər inanmır.
Göz yaşım sel olur,
Göllər inanmır.
Bir qərib yolçuyam,
Yollar inanmır.
Deyirəm həsrətəm,

Qollar inanmır.
Sözüm dastan olub,
Tellər inanmır.
Aşıq Bəsti mənəm,
Ellər inanmır.
Sinnim doxsan olub,
İllər inanmır. [Aşıq Bəsti. Lalə, 1969: 14-15].

Gəraylının bu qədim formasına ilk olaraq türk dünyasının orta q abidəsi olan “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanlarında rast gəlinir:

Qarşı yatan qara dağın
Yıxılmışdı, yucaldı axı,
Axıntılı körklü suyun,
Soğulmuşdu, çağladı axı.
Qaba ağacda dal-budağın
Qurumuşdu, gögərdi axı. [Aşıq Bəsti. Lalə, 1969: 19].

Aşıq Bəstinin yaradıcılığında bu qədim gəraylı nümunəsinə rastlanması onu göstərir ki, həmin qədim mədəniyyət abidəsi ucqarlarda belə geniş yayılmışdır.

“Azərbaycanın aşiq və şair qadınları” toplusunda kəlbəcərli Aşıq Bəstinin də yaradıcılığına yer verilmiş, bədbəxt tale yaşayan və gözləri tutulduğundan “kor Bəsti” adı ilə də tanınan aşığın kədər dolu şeirləri təqdim edilmişdir.

Heç bilmirsən nələr yatır sinəmdə,
Mən çəkəni çəkməz Əsli, Kərəm də,
Şirin can çürüdü möhnətü qəmdə,
Bəsti görüb Sənan dağı bilginən

[Azərbaycanın aşiq və şair qadınları, 1974: 112].

Yuxarıda adını çəkdiyimiz folklorşünas alim S.P.Pirsultanlı Aşıq Bəsti irsinə biganə qalmayan tədqiqatçı olaraq 1986-cu ildə “Aşıq Bəsti. Lalə”, 2001-ci ildə isə “Aşıq Bəsti. Bənövşələr” kitablarını nəşr etdirir.

Yenə az öncə adını çəkdiyimiz mühacirət folklorşünaslığının tədqiqatçısı A.Həsəncızi qeyd edir ki, “mühacirət folklorşünasları qadın-aşıqların yaradıcılığını həmişə diqqətdə saxlamışdır. Belə ki, İstanbulda nəşr edilən “Xəzər” jurnalında aşiq qadınlarımızdan Bəsti xanımın, Səlim Rəfiq Rəfiqoğlunun Bursada 1941-ci ildə nəşr etdirdiyi “Azərbaycan ədəbiyyatı: Seçilmiş misralar” kitabında Aşıq Pərinin, Bəyim xanımın, Göyçək xanımın, Leyla xanımın yaradıcılıqlarından örnəklər verilmişdir” [Həsəncızi, 2011: 102].

İlham Məmmədli “Azərbaycan” jurnalında yayımladığı “Ustad aşiq, incə ruhlu şairə, cəngavər qadın” başlıqlı məqaləsində Aşıq Bəstini “ədəbiyyatımıza zamanəsinə boyun əyməyən mübariz bir qadın, ustad aşiq və incə ruhlu bir şairə” kimi dəyərləndirir [Məmmədli, <http://archive.azbyb.az/cgi-bin/jurn/main.cgi?id=625>].

Bu gün klassik ənənədən qaynaqlanan müasir dövr Qarabağ aşiq mühiti bir sıra saz və söz xiridarlarının çiyinlərində əminliklə daşınır. Bünövrədən gələn ma-

yanın, təməlin mühitin bugünkü vəziyyətinə, sözsüz ki, təsir gücü var. Akademik R.Hüseynovun təbirincə desək, “Çağdaş aşığımız əski ozanımızdan, müasir sazımız keçmiş qopuzumuzdan, indiki aşiq ədəbiyyatımız dünənlərdəki söz yatırımdan fərqlidirsə də, mahiyyət eynidir. Budaqlar seçilir, köklər, bünövrə, təməldən gələn əsas dayaqlar təxminən olduğu kimi qalır. Məhz o maya, o cövhərdir ki, aşiq sənətimizə daxildən tükənməz güc verir və ona müasir ola-ola qocaman qalmağa, bugünkü ola-ola həm də keçmişin ruhunu yaşatmağa imkan yaradır” [Hüseynov, 2013: 3].

Nübar Mədətli müasir dövr Qarabağ mühitinin qadın aşiq sənətkarı kimi tanınmış və Ağabəyi ağa, Aşiq Pəri, Aşiq Bəsti kimi Qarabağ mühitindən çıxan qadın sənətkarların işıqlı yolunu uğurla davam etdirmişdir.

Nübar Mədətli Qarabağın Ağdam rayonunun Baş Qərəvənd kəndində dünyaya göz açmışdır. Atasının erkən vəfatı, anasının səhhəti və 4 uşaq olmaları səbəbindən o, internat məktəbində böyüməli olmuşdur. Uşaqlığı çətin keçən Nübar Mədətli çətinliklərə baxmayaraq, ali təhsil də almışdır. O, Ağdam Müəllimlər İnstitutuna daxil olmuş və fizika-riyaziyyat fakültəsində təhsil almışdır. Daha sonra isə təhsilini Stepanakert Dövlət Pedaqoji İnstitutunun riyaziyyat fakültəsində davam etdirmişdir. Nübar Mədətli el-oba arasında hörmət-izzət sahibi olmuşdur. Bu da təsadüfi deyil. O, Qarabağ münaqişəsi başlayan dövrdən ya hərbi hissələrə yollanaraq əsgərlərə sovqat aparmış, ya da şəhid analarına, qaçqınlara baş çəkərək onların harayına yetişmişdir. Onun ən böyük xidmətlərindən biri isə həm şagirdi olmuş, həm də Azərbaycanın Milli qəhrəmanı adına yüksəlmiş şəhid Elman Hüseynovun xatirəsinə yaşadığı kənddə muzey təşkil etməsidir. Qeyd edək ki, Qarabağ mövzusu Nübar Mədətlinin yaradıcılığından aparıcı xətt kimi keçir.

Qoy soruşum, ozan qardaş,
Hansı eli sel apardı.
Söylə görüm neçə qonaq,
Neçə incə bel apardı [Mədətli, 2002: 133].

Bu misralarda qadın aşiq sənətkar bir tərəfdən təbii fəlakətin acısına yanır, digər tərəfdən isə müharibənin vurduğu ağrı-acı, itkilərimiz onu sarsıdır.

Göründüyü kimi, son illərin məlum hadisələri ilə əlaqədar vətən həsrəti, yurd nisgili motivləri aparıcı mövzulardandır və dominantlıq təşkil edir. Bu həsrət, nisgil Qarabağ aşiq şeirlərinin ruhuna, canına, qanına hopmuşdur.

Qadın aşığın yaradıcılığı təkcə Vətən, qəhrəmanlıq mövzusu ilə bitmir. O öz yaradıcılığında təbiət mövzusunə, ictimai-siyasi motivlərə də geniş yer ayırmışdır.

Nübar Mədətli şifahi söz sənəti incilərinin toplanması işində yaxından iştirak edib. Tədqiqatçı A.Nəbiyeva qadın aşığın folklor nümunələrinin toplanmasında böyük əməyinin olduğunu qeyd edərək yazır: “O, rəvayətlər, bayatılar, məzəli əhvalatlar, atalar sözləri, zərb-məsəllər, eyni zamanda xalq sınağından çıxmış türkçələri toplayıb kitab halında nəşr etdirmişdir” [Nəbiyeva, 2017:79].

Qeyd edək ki, aşığın “1001 bayatı”, “Bir xatirə qala məndə”, “Qəribə talelər” və s. kimi kitabları var. Qadın aşıqlarımızdan olan Nübar Mədətli 1984-cü ildən fəaliyyətə başlayan “Aşıq Pəri” məclisinin də fəal üzvlərindəndir.

ƏDƏBİYYAT

Aşıq Bəsti (1969). Lalə. Toplayanı və tərtib edəni: S.Paşayev, Bakı, Gənclik, 56 s.

Aşıq Bəsti (2001). Bənövşələr. Toplayanı, tərtib edəni: Sədnik Paşa Pirsultanlı, Gəncə, Əsgəroğlu, 80 s.

Aşıq Pəri irsinə məhəbbətlə. (Aşıq Pərinin 205 illik yubileyi münasibətilə yazılmış metodik vəsait) (2016). Tərtibçi: Ruhıyyə Məmmədli, Bakı, F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 30 s.

Azərbaycan aşıq şeirindən seçmələr, II cildə, I cild (2005). Tərtib edənlər: Əhliman Axundov, İsrail Abbashı, Hüseyin İsmayılov, Bakı, Şərq-Qərb, 376 s.

Azərbaycanın aşıq və şair qadınları (1974). Bakı, Gənclik, 188 s.

Həsənqızı, A (2011). Aşıq yaradıcılığı mühacirət folklorşünaslığında. Bakı, Azərneşr, 156 s.

Hüseynov, R (2013). Ön söz. Keçmişdən bu günə - saz və söz yolumuz // Qalib Sayılov. Şirvan aşıq sənəti: ənənə və müasirlik. Bakı, Nurlan, səh. 3-12

Köçərli, F (2005). Azərbaycan ədəbiyyatı I, Tərtib edəni, müqəddimə və izahların müəllifi: Ruhiyyə Qənbərqızı, Bakı, Avrasiya Press, 560 s.

Mədətli, N (2002). Qəribə talelər. Bakı Nurlan, 214 s.

Məmmədli, İ. Ustad aşıq, incə ruhlu şairə, cəngavər qadın,

<http://archive.azbyb.az/cgi-bin/jurn/main.cgi?id=625>

Namazov, Q (1980). Aşığın sazı və sözü, Bakı, Yazıçı, 155 s.

Nəbiyeva, A (2017). Qarabağ aşıq mühitinin qadın aşığı Nübar Mədətli // Folklor və etnoqrafiya, №2, səh. 73-81

Rza Xəlilovun şəxsi arxivindən

Tağıyev, R (1983). Görkəmli ədəbiyyatşünas tənqidçi // Hənəfi Zeynallı. Seçilmiş əsərləri, Bakı, Yazıçı, səh. 5-22

Zeynallı, H (1983). Seçilmiş əsərləri, Toplayanı: filologiya elmləri namizədi Rasim Tağıyev, Bakı, 319 s.

XIX əsr Azərbaycan şeiri antologiyası (2005). Tərtib edəni və ön sözün müəllifi: Zaman Əsgərli, Bakı, Şərq-Qərb, 424 s.

